

Het recht van de geslachtsnaam in beweging

Citation for published version (APA):

de Groot, G. R. (1975). Het recht van de geslachtsnaam in beweging. *Nederlands Juristenblad*, 1975(31), 1022-1034.

Document status and date:

Published: 20/09/1975

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Het recht van de geslachtsnaam in beweging

De geslachtsnaam is niet alleen wezenlijk voor de identificatie van een persoon, maar vormt bovendien voor de drager een recht; men zou het een 'persoonlijkheidsrecht' kunnen noemen. De mogelijkheid tot het veranderen, het aanpassen of het zelf kiezen van de geslachtsnaam, is een middel om het 'individu-zijn' te accentueren.

Op deze overwegingen komt men, als men zich serieus gaat bezinnen op mogelijkheid de wettelijke discriminatie van de vrouw op het punt van de naamvoering, op te heffen. Een reële verbetering zou kunnen worden bereikt door in art. 9 B.W. te bepalen dat de man het recht krijgt ook de naam van zijn huwelijkspartner te gebruiken, zonder vast te leggen wat dan de volgorde dient te zijn.

Ten aanzien van de geslachtsnaam van de kinderen ligt het moeilijker. Er zijn een aantal alternatieven denkbaar. De optimale gelijkstelling tussen man en vrouw wordt wellicht bereikt door voor te schrijven, dat de ouders bij de geboorte van ieder kind moet opgeven welke geslachtsnaam hij of zij zal voeren. Te bepalen dat het kind de geslachtsnaam van de moeder moet gebruiken zal de terechte tegenwerping ondervinden, dat toch ook een vader recht heeft zijn naam aan zijn kinders verder te geven.

I. Inleiding

1975 is door de Verenigde Naties uitgeroepen tot het jaar van de vrouw.¹ Dit is een stimulans om ons te bezinnen op de rechtsgelijkheid van man en vrouw. Want gelijkstelling van de beide geslachten impliceert, dat geen enkele wettelijke regeling de man of de vrouw in een bevoorrechte positie behoort te plaatsen, tenzij biologische verschillen tussen man en vrouw een ongelijke behandeling eisen.²

De regeling van de geslachtsnaam is één van de gebieden, waarop ons recht man en vrouw duidelijk verschillend behandelt. In het Nederlands Juristenblad is daar onlangs op gewezen door *Mei Lie Tan*.³ Ook in vele andere landen is de wettelijke regeling van de geslachtsnaam dusdanig, dat de vrouw op onmiskenbare wijze wordt gediscrimineerd.⁴ In sommige landen

1. Resolutie van de algemene vergadering van de Verenigde Naties d.d. 18-12-1972.

2. *Maunz/Dürig/Herzog*, Grundgesetz, München (losbladig), commentaar op Art. 2 lid II, nr. 13 e.v.

3. NJB 1975, 108-112. Vgl. daarover een opmerking van minister *Van Agt* bij wetsontwerp 13332 in zijn nota naar aanleiding van het verslag van de vaste Commissie voor Justitie uit de Tweede Kamer. Zie ook *Petit*, NJB 1970, 1136 e.v. en *Nota*, NJB 1971, 333.

4. Vgl. het overzicht van de regeling van de geslachtsnaam van kinderen in diverse landen in: *Das Ständesamt (StAZ)* 1972, 129-131.

probeert men daarom op het ogenblik het recht met betrekking tot de naam te hervormen. Dit is met name in Oostenrijk en West-Duitsland het geval, waar dit thema voorwerp van intensieve discussie is, zulks in beide landen naar aanleiding van terzake ingediende wetsontwerpen.⁵

In de communistische landen bestaan reeds wettelijke regelingen, die beoogen het naamrecht zo te regelen, dat man en vrouw niet ongelijk worden behandeld.⁶ Wanneer wij het recht m.b.t. de geslachtsnaam in het licht van de emancipatie van de vrouw bekijken, staan twee vragen centraal: a. Welke geslachtsnaam mag, respectievelijk moet de gehuwde vrouw voeren? b. Welke geslachtsnaam heeft het wettige en erkende onwettige kind?

Op deze beide vragen zal hieronder worden ingegaan. Vervolgens zal nog een probleem wordenesignaleerd, dat zich bij wijziging van het Nederlandse recht m.b.t. de geslachtsnaam voordoet ten aanzien van adellijke titels en praedicaten.

II. De geslachtsnaam van de gehuwde vrouw

Huidige regeling

In Nederland verliest de vrouw, die in het huwelijk treedt, haar eigen geslachtsnaam (meisjesnaam) niet. Anders is dit in landen als Duitsland, Oostenrijk, Italië en Griekenland, waar de vrouw haar eigen naam verliest en daarvoor in de plaats die van haar echtgenoot krijgt.⁷ Genoemde landen gaan uit van het beginsel, dat de leden van één gezin dezelfde geslachtsnaam behoren te hebben.⁸ In het kader van dit beginsel is het ondenkbaar, dat zowel de man als de vrouw, na in het huwelijk te zijn getreden, de eigen geslachtsnaam behoudt. Eén van beiden zal de eigen naam moeten verliezen en van oudsher was dat de vrouw.

Op het gebied van het recht m.b.t. de naam is de positie van de Nederlandse gehuwde vrouw dus betrekkelijk gunstig. Dit feit zal er waarschijnlijk ook de oorzaak van zijn, dat in ons land de discussie over de verwerkelijking van de gelijkheid van man en vrouw op naamrechtelijk gebied tot nog toe nauwelijks op gang is gekomen.

Hoewel de gehuwde vrouw haar meisjesnaam behoudt, voert in de praktijk toch ook in Nederland het overgrote deel der gehuwde vrouwen de geslachtsnaam van hun echtgenoot. Dit is sinds mensenheugenis gebruikelijk en deze gewoonte heeft sinds 1970 haar wettelijke basis in art. 9 lid 1 B.W.: *'Een vrouw, die gehuwd is of die gehuwd is geweest en niet is hertrouwd, is steeds bevoegd de geslachtsnaam van haar man te voeren of op de in het verkeer gebruikelijke wijze aan de hare te doen voorafgaan'*.

5. Zie voor Oostenrijk: Regierungsvorlage für ein Bundesgesetz über die Neuordnung der persönlichen Rechtswirkungen der Ehe, 815 Blg Nr 13. GP, Par. GP 91; Duitsland: Drucksachen BT 6/2577, 7/650, 7/3119, 7/3358, Drucksachen BR 69/75, 182/75, 266/71.

6. Het is niet mogelijk systematisch op het recht m.b.t. de naam in communistische landen in te gaan, omdat dit opstel dan veel te lang zou worden. Wel zullen telkens de regelingen van deze landen kort wordenesignaleerd. De namen van de wetten worden steeds in het Duits geciteerd, daar de teksten in Duitse vertaling zijn geraadpleegd. Het leek minder gewenst om de Duitse vertaling weer in het Nederlands te vertalen.

7. Duitsland: Par. 1355 BGB, Oostenrijk: Par. 92 ABGB, Italië: art. 144, 149 lid 2 Cc, Griekenland: art. 1388 Grieks BW. Volgens Duits recht mag de gehuwde vrouw haar meisjesnaam slechts aan de naam van de man toevoegen, als ze bij huwelijksluiting uitdrukkelijk heeft verklaard dit te willen (Par. 1355 lid 2 BGB). Zie hierover voor de andere genoemde landen Dölle, Familienrecht 1, Karlsruhe 1964, 464, 465.

8. Gernhuber, Lehrbuch des Familienrechts, 2de druk, München 1971, 135; Beitzke, Familienrecht, München 1974, 50, 51

De Ruiter wijst er in navolging van Wiarda op, dat het gebruik, dat de vrouw de naam van haar man voert, geenszins voortvloeit uit een gedachte van ondergeschiktheid van de gehuwde vrouw, maar verband houdt met het feit, dat de man in de regel als vertegenwoordiger van het gezin naar buiten optreedt.⁹

Inderdaad is het vaak de man, die het gezin vertegenwoordigt, maar in het licht van de emancipatiegedachte zal men een dergelijke overweging buiten beschouwing moeten laten. Men zal juist dusdanige wettelijke mogelijkheden moeten scheppen, dat het evenzeer de vrouw kan zijn, die het gezin vertegenwoordigt. Verder wijst de Ruiter er naar aanleiding van de naamvoering van de gehuwde vrouw op, dat ook de uit het huwelijk geboren kinderen de geslachtsnaam van de man dragen. Evenwel kan men juist ook bij de huidige regeling van de geslachtsnaam van de kinderen vraagtekens plaatsen! (zie hieronder III). Men mag de laatstgenoemde regeling daarom niet als argument voor de bepaling van art. 9 B.W. gebruiken.

Toch is art. 9 geen voor de vrouw nadelige bepaling: de vrouw is immers volgens dit artikel *bevoegd* de naam van haar echtgenoot te voeren; een verplichting daartoe wordt haar niet opgelegd. Het is evenwel in het licht van het beginsel van gelijkheid van man en vrouw onbevredigend, dat art. 9 erover zwijgt, of ook de man de geslachtsnaam van zijn echtgenote mag voeren. Soms schijnt het voor te komen, dat een man de naam van zijn echtgenote aan zijn eigen geslachtsnaam toevoegt¹⁰, maar een wettelijke basis daarvoor ontbreekt.

Voorstel de lege ferenda

Op welke wijze zou nu de regeling van de naamvoering van de gehuwde vrouw en gehuwde man nog beter in overeenstemming met het beginsel van de gelijkheid van de geslachten kunnen worden gebracht? De in art. 9 B.W. aanwezige discriminatie kan op twee wijzen uit de weg worden geruimd: of men ontnemt de vrouw het recht de naam van haar echtgenoot te voeren, of men geeft de man het recht om de naam van zijn huwelijkspartner te gebruiken.¹¹

De eerstgenoemde oplossing heeft als bezwaar, dat men daarbij tegen een gevestigde traditie ingaat, hoewel tegen die traditie zelf geen principiële bezwaren kunnen worden ingebracht.

Weliswaar mag men — zoals boven is aangegeven — niet als grond voor art. 9 lid 1 B.W. aanvoeren, dat de man tenslotte het gezin vertegenwoordigt en de kinderen zijn naam dragen, maar er is niets op tegen, dat iemand laat zien bij een ander te horen door de geslachtsnaam van die ander te voeren.

De tweede mogelijkheid is derhalve eleganter en sluit bovendien aan bij gewoonten in bepaalde delen van ons land.¹² Wel komt bij dit alternatief

9. Asser/de Ruiter, Personen- en familierecht, 10de druk, Zwolle 1974, 28; Asser/Wiarda, Personen- en familierecht, 9de druk, Zwolle 1957, 1144.

10. Asser/de Ruiter, o.c., 28. In Frankrijk, waar gewoonterechtelijk hetzelfde geldt, als bij ons is neergelegd in art. 9 BW, komt het ook voor, dat mannen de naam van hun vrouw aan de hunne toevoegen: Zie *Colin/Capitant/Julliot de la Morandière*, *Traité de droit civil I*, Paris 1957, nr. 832; *Aubry/Rau/Ponsard*, *Droit civil français*, Paris 1952, nr. 113; *Weill*, *Droit civil I*, Dalloz 1970, nr. 467; *Dominique Wang*, *La condition juridique de la femme mariée*, Thèse Lausanne 1973.

11. Vgl. voor een parallel probleem in het nationaliteitsrecht met betrekking tot het optierecht, dat een met een Nederlander gehuwde buitenlandse vrouw heeft op de Nederlandse nationaliteit, *De Groot*, NJB 1975, 787.

12. Asser/de Ruiter, o.c., 28.

de vraag op, of men ook de man moet voorschrijven, dat hij de naam van zijn vrouw vóór zijn eigen naam voert. Als men dit zou voorschrijven en beide echtgenoten er prijs op stellen de geslachtsnaam van hun partner te gebruiken, zouden beide de namen in verschillende volgorde moeten voeren. De vrouw voert dan de naam van de echtgenoot, gevolgd door haar eigen geslachtsnaam, terwijl de man de naam van zijn echtgenote, gevolgd door zijn eigen geslachtsnaam voert. Daarentegen zou het weer discriminerend zijn voor te schrijven, dat de vrouw de naam van haar echtgenoot vóór haar eigen geslachtsnaam mag voeren, terwijl de man de familienaam van zijn echtgenote aan de zijne kan toevoegen (en vanzelfsprekend zou ook een omgekeerde regeling een ongelijke behandeling van man en vrouw betekenen). Een elegante oplossing is hier waarschijnlijk niet mogelijk. Het is derhalve m.i. verstandig *niets* voor te schrijven over de volgorde, waarin de geslachtsnaam gevoerd moeten worden. Dit temeer, nu in officiële stukken toch altijd de eigen geslachtsnaam van een persoon wordt vermeld met de eventuele toevoeging van de woorden 'echtgeno(o)t(e) van'.

III. De geslachtsnaam van de kinderen

Huidige regeling.

Volgens art. 5 B.W. is de geslachtsnaam van een wettig, gewettigd of geadopteerd kind die van zijn vader. Een onwettig kind draagt de naam van zijn moeder, tenzij de vader het kind heeft erkend. Deze regeling veroorzaakt, dat mannen een aanmerkelijk grotere kans dan vrouwen hebben, dat hun naam door hun nakomelingen wordt gedragen.

De naam (zowel voornaam als geslachtsnaam) heeft een ordeningsfunctie. Men moet personen aan de hand van bepaalde gegevens kunnen identificeren en één van de belangrijkste van die identificatiemogelijkheden is de naam. Tegelijkertijd heeft de naam evenwel een extra dimensie: de mens hecht waarde aan zijn naam. Hij acht het beledigend, althans op zijn minst smakeloos, als grapjes over zijn naam worden gemaakt. Als iemand de naam van een ander zonder diens toestemming voert, handelt hij jegens die ander onrechtmatig (art. 8 B.W.). Het recht op de naam is een persoonlijkheidsrecht.

Men vindt het jammer, als een naam 'uitsterft'. De naam van een man leeft in de regel voort door middel van zijn kinderen. De vrouw kan evenwel haar geslachtsnaam in het algemeen niet aan haar nageslacht verder geven.¹³

Wij zullen er ons op moeten bezinnen op welke wijze deze ongelijke behandeling van man en vrouw kan worden opgeheven. Er moet worden gezocht naar een alternatief, dat aan man en vrouw gelijke kansen biedt, dat hun nakomelingen hun geslachtsnaam dragen. Hierna zullen meerdere mogelijkheden worden bekeken.

13. Alleen het niet-erkende onwettige kind draagt de familienaam van de moeder. Verder kan in dit verband worden gewezen op de Richtlijnen voor Naamsverandering 1966 (Stcrt. 1966, 183), I c: 'Naamsverandering door toevoeging van een geslachtsnaam kan worden bevorderd, indien: II. verzocht wordt om toevoeging van de geslachtsnaam van de moeder aan de eigen geslachtsnaam, indien wordt aangetoond, dat van de grootvader van vaderszijde van de moeder geen mannelijke afstammelingen in de mannelijke lijn meer in leven zijn, van wie nog nakomelingschap te verwachten is. De gevraagde naam moet vóór de eigen geslachtsnaam worden toegevoegd'.

Geslachtsnaam van de moeder.

Een eerste alternatief voor de geldende regeling zou zijn alle kinderen de geslachtsnaam van de moeder te geven.¹⁴ Men kan een dergelijke regeling verdedigen aan de hand van het adagium 'mater semper certa est'. Men weet altijd wie de moeder is, terwijl de identiteit van de verwekker niet altijd kan worden achterhaald. Op deze wijze zou tegelijkertijd op het gebied van het recht m.b.t. de naam het onderscheid tussen wettige, gewettigde, geadopteerde en erkende onwettige kinderen enerzijds en niet-erkende onwettige kinderen anderzijds volledig wegvallen. Deze oplossing staat evenwel lijnrecht tegenover de huidige regeling en een voorstel, haar in te voeren, zou als gevolg daarvan waarschijnlijk weinig kans maken. Bovendien biedt dit alternatief allerminst aan man en vrouw gelijke kansen om de naam aan hun nageslacht door te geven. Na de invoering van een dergelijke regeling zou wel eens een *Dolle Janus* (zo zal ik de mannelijke tegenhanger van de Dolle Mina gemakshalve maar noemen) kunnen ontstaan, die meent, dat toch ook een vader recht heeft zijn naam aan zijn kinderen verder te geven.

Dubbele naam.

Iets reëler is het te bepalen, dat de kinderen de geslachtsnaam van vader en moeder (dus een dubbele naam) dragen. Men kan deze mogelijkheid ook zo variëren, dat een kind ook de geslachtsnaam van één der ouders kan dragen. Hierbij moeten enkele bijkomende vragen worden beantwoord:

- a. in welke volgorde moeten de namen staan?
- b. moeten broers en zusters de namen in dezelfde volgorde dragen? Zo ja, moet dan reeds bij het aangaan van een huwelijk worden vastgesteld, hoe de geslachtsnaam van eventuele kinderen zal luiden, of moet dat uiterlijk bij de geboorte van het oudste kind worden bepaald?
- c. hoe is de gang van zaken in de volgende generatie, d.w.z. als twee mensen met elkaar huwen, die beide al een uit de namen van vader en moeder samengestelde geslachtsnaam hebben en als vervolgens uit dit huwelijk kinderen worden geboren?

Uit de namen van beide ouders samengestelde geslachtsnamen worden op het ogenblik al in enkele Spaanstalige landen gevoerd.¹⁵ Maar de regeling is daar toch nog nadelig voor de vrouw. Een kind draagt namelijk de eerste geslachtsnaam van de vader en de eerste geslachtsnaam van de moeder, waarbij de naam van de vader voorop wordt gesteld. In de volgende generatie verdwijnt de naam van de moeder dus toch.

Uit de namen van beide ouders samengestelde geslachtsnamen zijn ook toegestaan in Joegoslavië en Roemenië, terwijl in de USSR de wetgevingen van de afzonderlijke republieken dergelijke familienamen mogen toelaten.

14. Deze mogelijkheid is signaleerd door Han Bartels, Status Quo (Orgaan van de juridische studenten Van de VU), februari 1973, die erop wijst, dat m.b.t. dit alternatief de Nederlandse koninklijke familie als voorbeeld kan aanhalen. Vgl. voor het recht m.b.t. de naam van het Koninklijk Huis: Asser/Wiarda, o.c., 1150, 1151; Asser/de Ruiter, o.c., 25.

15. Vgl. voor Spanje zelf, art. 114 Codigo civil español: 'Los hijos legítimos tienen derecho: 1º A llevar los apellidos del padre y de la madre...'

Ook in Polen schijnt in een enkel geval een dubbele naam mogelijk te zijn.¹⁶⁾

In een opstel in de Revue trimestrielle de droit civil¹⁷⁾ bepleit *Despotopoulos* het invoeren van dubbele geslachtsnamen. In diens voorstel dragen de jongens de (eerste) geslachtsnaam van de vader gevolgd door de (eerste) geslachtsnaam van de moeder, terwijl bij meisjes de naam van de moeder vóór die van de vader staat. Het voorstel van *Despotopoulos* is zeer gecompliceerd. Gezien de omvang van dit opstel gaat het te ver om zijn uiteenzettingen en détail te beschrijven. Verwezen kan worden naar het artikel van Mei Lie Tan, die de voor *Despotopoulos* voorgestelde regeling met instemming weergeeft.¹⁸⁾

Ook in West-Duitsland is intensief gediscussieerd over de invoering van uit (gedeelten van) de namen van beide ouders samengestelde familienamen. Deze discussie kwam – zoals reeds eerder gezegd – vooral op gang, nadat de Bondsregering een voorstel tot het invoeren van dergelijke dubbele namen had gedaan.

Dit voorstel maakte oorspronkelijk deel uit van een groter wetsontwerp ter herziening van het huwelijksrecht.¹⁹⁾ In 1974 werden de voorstellen betreffende het recht m.b.t. de naam echter uit dit laatste ontwerp gelicht en apart aan het parlement aangeboden, nadat enkele kleine wijzigingen waren aangebracht.

De Bondsregering stelde voor te bepalen:

'Par. 1355

- (1) Die Ehegatten führen einen gemeinsamen Familiennamen (Ehenamen).*
- (2) Die Ehegatten bestimmen den Ehenamen bei der Eheschließung durch Erklärung gegenüber dem Standesbeamten. Zum Ehenamen können sie den Geburtsnamen des Mannes, den Geburtsnamen der Frau oder einen Doppelnamen bestimmen, der sich aus den Geburtsnamen beider Ehegatten zusammensetzt; Geburtsname ist der Name, der in die Geburtsurkunde der Verlobten zur Zeit der Eheschließung einzutragen ist. Der zusammengesetzte Name darf nicht aus mehr als zwei Einzelnamen bestehen.*
- (3) Ein Ehegatte, dessen Geburtsname nicht Ehename oder Bestandteil des Ehenamens wird, kann durch Erklärung gegenüber dem Standesbeamten dem Ehenamen seinen Geburtsnamen oder einen anderen Namen anfügen, den er vor der Eheschließung geführt hat, sofern der neue Ehename nicht bereits ein Doppelname ist; die Erklärung bedarf der öffentlichen Beglaubigung'.*

(Opgemerkt zij, dat wettige kinderen ingevolge de bepaling van Par. 1616 BGB de bovengenoemde gemeenschappelijke familienaam verwerven).

16. Joegoslavië: Art. 3, 6 *Gesetz über Personennamen von 8-II-1965*; Roemenië: Art. 27, 28 lid 2, 62 *Familiengesetz*; zie *Leske/Löwenfeld/Popescu*, *Das Eherecht der europäischen und der auszureuropäischen Staaten*, 640, 646; *Stătescu*, *Drept civil, Persoana fizica, Persoana juridica, Drepturile reale*, Bukarest 1970, I, 110; *USSR*: Art. 11 lid 1 *Grundlagengesetz für die Ehe- und Familiengesetzgebung*; *Polen*: *Zivilkodex* (23-IV-1964) Art. 25 par. 1, Art. 88 par. 1

17. *Revue trimestrielle de droit civil* 1969, 716-722

18. Er zij overigens op gewezen, dat *Despotopoulos* er in zijn opstel niet over spreekt, dat echtgenoten dezelfde familienaam moeten hebben, die dan samengesteld wordt uit de eerste naam van ieders dubbele geslachtsnaam, die voor het huwelijk werd gevoerd. Een dergelijk voorstel wordt wel door *Voigt*, *Fam RZ* 1972, 188 gedaan. *Mei Lie Tan* onderscheidt deze beide voorstellen – die overigens vergaand identiek zijn – niet voldoende.

19. BT-Drucksache 6/2577 en 7/650 (Entwurf eines Ersten Gesetzes zur Reform des Ehe- und Familienrechts – 1. EheRG), Art. 1 lid 2

De vaste commissie voor juridische zaken van de Bondsdag adviseerde aan de Bondsdag zich tegen de mogelijkheid van dubbele namen uit te spreken.²⁰⁾ De commissie stelde voor te bepalen, dat aanstaande echtgenoten een keuze tussen hun beider geslachtsnamen zouden moeten maken. De commissie stemde in met de door de Bondsregering voorgestelde overgangsregeling: Binnen een jaar nadat de nieuwe wet in werking zou zijn getreden, zouden alle reeds gehuwde personen kunnen verklaren een andere geslachtsnaam te willen aannemen (dit uiteraard binnen het kader van de keuzemogelijkheden van de nieuwe par. 1355). Interessant is verder, dat de commissie voorstelde te bepalen, dat een echtgenoot, wiens naam niet familienaam werd, zijn eigen naam niet achter de gemeenschappelijke geslachtsnaam zou mogen plaatsen, maar er vóór zou moeten zetten. Op 31 januari 1975 besloot de Bondsdag conform de voorstellen van de commissie.

Vervolgens weigerde de Bondsraad echter het wetsontwerp te aanvaarden.²¹⁾ In de eerste plaats wilde de Bondsraad de echtgenoten n.l. niet verplichten een keuze te maken; liever zou hij zien, dat de naam van de vrouw zou *kunnen* worden gekozen, maar dat, indien geen keuze wordt gedaan, de familienaam van de man de gemeenschappelijke naam zou zijn. Verder wilde de Bondsraad dat de oorspronkelijke naam aan de familienaam zou kunnen worden *toegevoegd*. In de derde plaats werd de terugwerkende kracht van de wet afgewezen. Als consequentie van deze afwijzing verwees de Bondsraad het wetsontwerp naar een bemiddelingscommissie, bestaande uit leden van de Bondsraad en Bondsdag, met de opdracht een compromisvoorstel uit te werken.

De belangrijkste wijziging, die deze bemiddelingscommissie vervolgens aan de Bondsdag voorstelde, was wel de beperking van de terugwerkende kracht tot huwelijken, die na 1 april 1953²²⁾ werden gesloten. Met betrekking tot de plicht te kiezen tussen de namen van de aanstaande echtgenoten en het vooropstellen van de oorspronkelijke naam werden geen wijzigingen voorgesteld. Op 20 maart 1975 accepteerde de Bondsdag dit gewijzigde voorstel. Op 11 april 1975 evenwel verwierp de Bondsraad ook het gewijzigde ontwerp.²³⁾

Dit feit houdt niet in, dat de discussie over een nieuw naamrecht in Duitsland zal verflauwen. De Bondsregering zal met nieuwe voorstellen moeten komen. De geldende regeling immers wordt toch vrij algemeen als zeer onbevredigend ondervonden. Al te lang zal de regering niet met voorstellen mogen wachten, daar aan het Bundesverfassungsgericht al door enige rechtsprekende colleges de vraag is voorgelegd, of het huidige recht m.b.t. de naam wel met het Grundgesetz in overeenstemming is.²⁴⁾ Nadat we nu hebben bekeken, hoe het de pogingen om uit de namen van beide ouders samengestelde geslachtsnamen in te voeren in West-Duitsland is vergaan, zullen nog enkele algemene opmerkingen worden gemaakt. Het scheppen van geslachtsnamen, die samengesteld zijn uit (gedeelten) van de namen van vader en moeder, heeft enige voordelen. Op

20. BT-Drucksache 7/3119

21. BR-Drucksache 69/75

22. Sinds die datum is het grondwettelijk principe van gelijke rechten voor man en vrouw van kracht.

23. BR-Drucksache 182/75

24. Zie Landgericht (LG) Mannheim, Beschluss d.d. 24-VIII-1972, StAZ 1973, 166

deze wijze worden de namen van beide ouders aan de kinderen doorgegeven. Verder kan ook het feit, dat deze oplossing geschillen over de vraag wiens naam de kinderen zullen dragen, voorkomt, positief worden gewaardeerd. Dergelijke geschillen zijn allerm minst onwaarschijnlijk, als men de ouders dwingt een keuze tussen hun beider geslachtsnamen te maken. Ook tegen deze oplossing echter kunnen vele argumenten worden ingebracht. In de eerste plaats zal een dergelijke regeling hoogst gecompliceerd zijn, met name nu vele bijkomende vragen moeten worden beantwoord. (Vergelijk in dit verband het eerder genoemde voorstel van Despotopoulos en het regeringsvoorstel in de BRD). Door deze oplossing zou de identificatiemogelijkheid die de geslachtsnaam thans biedt, worden verzwakt. Despotopoulos meent evenwel, dat de identificatiemogelijkheid door het systeem van de samengestelde geslachtsnamen juist wordt versterkt.²⁵⁾ Hij wijst erop, dat aldus de naam vrijwel uniek wordt: bijna niemand zal meer een identieke naam (homoniem) dragen. Daar staat mijns inziens tegenover, dat de praktijk eist, dat namen niet al te lang zijn. Men moet de naam kunnen 'hanteren'.²⁶⁾ Dikwijls voeren mensen, die een dubbele naam hebben, ook nu al op grond van deze overweging in de dagelijkse omgang slechts een gedeelte van hun geslachtsnaam. En ook de gehuwde vrouwen, die zowel hun eigen geslachtsnaam als die van hun echtgenoot kunnen voeren, gebruiken meestal slechts één der namen. Bovendien moet erop worden gewezen, dat de identificatiefunctie niet uitsluitend door de geslachtsnaam wordt vervuld, doch door de geslachtsnaam in combinatie met de voornamen (en eventueel aanduiding van de woonplaats van de te identificeren persoon). Onaangename verwarringen, waarvoor Despotopoulos bang is, kunnen daarom worden voorkomen, als ouders hun kinderen niet al te vaak voorkomende voornamen (of een redelijk originele combinatie van voornamen) geven. Men kan nog meer nadelen van het invoeren van samengestelde geslachtsnamen signaleren. Zo zouden dergelijke geslachtsnamen bijv. ook een zware belasting voor de administratie opleveren. Ook zouden niet te onderschatten extra kosten worden veroorzaakt bij het samenstellen van allerlei registers, telefoongidsen, etc., waarin personen in alfabetische volgorde gerangschikt worden. Naar aanleiding van bovenstaande argumenten kan de conclusie worden getrokken, dat uit (gedeelten van) de namen van beide ouders samengestelde geslachtsnamen waarschijnlijk niet zullen voldoen.

Naam van vader of moeder

Beter is het de kinderen slechts de geslachtsnaam van hetzij de vader hetzij de moeder te laten dragen. In dat kader kan men weer verschillende mogelijkheden onderscheiden.

Men zou kunnen beslissen, dat twee a.s. echtgenoten vóór het aangaan van het huwelijk verplicht zijn aan te geven, welke familienaam hun kinderen zullen dragen. Deze oplossing is al in verscheidene landen in de wetgeving verankerd. Indirect geldt deze regeling ook in die landen, welke de echtgenoten – in spé – verplichten de familienaam van één hunner tot gemeenschappelijke geslachtsnaam te kiezen, terwijl de uit het huwelijk geboren kinderen dan ook deze naam hebben. Hierbij kan in de eerste plaats worden verwezen naar de wetgevingen van Oost-Duitsland, USSR, Tje-

25. *Despotopoulos*, *Revue trimestrielle de droit civil*, 1969, 717

26. Vgl. *von Buch*, *JZ* 1974, 445-450

choslowakije, Roemenië, Albanië en Japan.²⁷⁾ Dit is, zoals we al zagen, ook de oplossing die de West-Duitse Bondsdag oorspronkelijk aanvaardde.²⁸⁾

Ook wat dit alternatief betreft, kunnen tegenargumenten worden signaleerd. Voor het huwelijk kunnen spanningen optreden, als verloofden niet tot een gemeenschappelijke keuze kunnen komen. Wellicht kunnen deze spanningen iets minder ernstig worden, als men zegt, dat de echtgenoten geacht worden, de naam van de man te hebben gekozen, als ze niet uitdrukkelijk het tegendeel verklaren. Vergelijk hierbij de wetgevingen van Polen, Hongarije en Israël, het wetsontwerp in Oostenrijk en de wensen van de West-Duitse Bondsraad.²⁹⁾ Een dergelijke regeling is echter weinig consequent, daar man en vrouw in laatste instantie toch nog niet gelijk worden behandeld. Indien men de gelijkstelling van de geslachten in het recht wil verwerkelijken, dan moet men dit volledig doen en geen half werk leveren.

Door de aanstaande echtgenoten te verplichten tussen hun beider geslachtsnamen te kiezen, wordt voor de vrouw volledige gelijkstelling aan de man verwezenlijkt. Maar het is de vraag, of in de praktijk deze gelijkstelling ook zo tot zijn recht komt, dat de naam van de vrouw in een ongeveer even groot aantal gevallen wordt gekozen als die van de man. Vermoedelijk zal men slechts in een betrekkelijk klein aantal gevallen de voorkeur geven aan de familienaam van de vrouw. Men zal met de keuze waarschijnlijk aansluiten bij de traditie, neergelegd in de oude wettelijke voorschriften, zodat meestal de naam van de man de geslachtsnaam van de kinderen zal worden. Het lijkt niet gewaagd te voorspellen, dat de naam van de vrouw slechts gekozen zal worden, als deze aanzienlijk 'mooier' of 'beroemder' is, of als de man in onmin met zijn familie leeft.³⁰⁾

Het is ook denkbaar, dat men echtgenoten niet verplicht, reeds vóór hun huwelijkssluiting de naam van eventuele kinderen vast te leggen, maar dat men voorschrijft, dat zij pas bij de geboorteakte van het eerste kind moet verklaren, welke familienaam dit kind zal hebben, terwijl deze naam daarna dan ook door volgende kinderen moet worden gedragen. De onderhavige oplossing geldt voor bepaalde gevallen in Hongarije.³¹⁾ Ook hier geldt weer, dat door keuzeplicht spanningen kunnen worden veroorzaakt en bovendien de naam van de vrouw slechts in uitzonderingsgevallen zal

27. *Oost-Duitsland*: Par. 7 Familiengesetzbuch (20-XII-1965); *Tjechoslowakije*: Par. 8 lid 2 Familiengesetz (4-XII-1963); *Albanië*: Art. 43 Familienkodex (23-VI-1965); zie ook Art. 22 des Gesetzes über die Registrierung von Zivilstandsakten (23-XII-1966); vgl. *Leske/Löwenfeld/Begeja*, Das Eherecht der europäischen und der ausereuropäischen Staaten, 839; *Japan*: Art. 750, 790 Jap. BW; Zie voor literatuur over *USSR* en *Roemenië* noot 16

28. Zie BR-Drucksache 69/75

29. *Hongarije*: Par. 26 en 42 Familiengesetz (Gesetz IV/1952); zie ook: Par. 9 van het Dekret-Gesetz nr. 23/1952 des Präsidenschaftsrates der Volksrepublik über das Inkrafttreten und die Durchführung des Gesetzes IV/1952; vgl. ook *Leske/Löwenfeld/Pap*, Das Eherecht der europäischen und der ausereuropäischen Staaten, 710, 720; *Polen*: zie noot 16; *Israël*: Art. 3, 6 Gesetz betreffende die Namen (uit 5716=1956), waarbij het aantekening verdient, dat in Israël de geslachtsnamen gemakkelijk kunnen worden gewijzigd; *Oostenrijk*: Regeringsontwerp Par. 91 (zie ook noot 5): 'Die Ehegatten haben den gleichen Familiennamen zu führen. Als gemeinsamen Familiennamen können die Verlobten vor der Eheschließung in öffentlicher oder öffentlich beglaubigter Urkunde den Familiennamen eines von ihnen bestimmen; tun sie das nicht, so gilt die unwiderlegliche Vermutung, dass sie auch auf den Familiennamen des Mannes geeinigt haben'; *Duitsland*: BR-Drucksache 69/75

30. Dit vermoeden wordt bevestigd door de ervaringen in Sowjet-Rusland. Daar schijnt slechts in 5% van de gevallen de naam van de vrouw te worden gekozen. Ik ontleen dit gegeven aan *Van Dijk*, NRC-Handelsblad van 22-II-1975. Ook in Oost-Duitsland wordt slechts in ongeveer 5% der gevallen de familienaam van de vrouw gekozen. Zie *Voigt*, Fam. RZ 1972, 187, die verwijst naar *Gerhardt*, ZRP 1971, 141

31. Zie noot 29

worden gekozen. Stelt men daartegen de keuze niet verplicht, maar opent men slechts de mogelijkheid te verklaren, dat de kinderen niet de naam van de vader, maar die van de moeder zullen hebben, dan is gelijkstelling van man en vrouw nog niet bereikt. Een regeling, volgens welke ouders de naam van één hunner moeten uitkiezen als geslachtsnaam voor hun kinderen, is acceptabel: man en vrouw worden gelijk behandeld. Het is alleen jammer, dat de naam van de vrouw veel minder zal worden gekozen dan die van de man.

Nu wij in Nederland toch niet het beginsel kennen, dat de leden van één gezin allen dezelfde familienaam moeten hebben (getuige art. 9 B.W.), zijn evenwel nog andere reële alternatieven denkbaar.

Men zou jongens de naam van de vader kunnen geven, terwijl meisjes de geslachtsnaam van de moeder dragen. Deze oplossing komt overeen met het plan-Despotopoulos, als men deze ontdoet van de complicaties, die de dubbele namen opleveren. Dit alternatief is aantrekkelijk, omdat het zo eenvoudig is. Weliswaar kan het in een concreet gezin resultaten bewerkstelligen, die weer ten nadele van één der echtgenoten zijn, maar *echt zwaar wegende* bezwaren kunnen mijns inziens tegen deze oplossing niet worden ingebracht.

Men kan het recht van de geslachtsnaam ook zo regelen, dat de kinderen uit één huwelijk verschillende geslachtsnamen mogen hebben en dat de ouders dan bij de aangifte van de geboorte van elk kind de geslachtsnaam van één hunner moeten aangeven als familienaam van het kind. Daar op deze wijze een echte kans aanwezig is, dat de naam van de vrouw in een ongeveer even groot aantal gevallen zal worden 'doorgegeven' als die van de man, heeft deze oplossing mijn voorkeur. Dat de namen van broers en zusters op deze manier uiteenlopen, is niet erg, nu ook de ouders in Nederland al verschillende namen hebben.³²⁾ In dit verband kan gewezen worden op de tendens tot individualisering, die momenteel in ons rechtsdenken kan worden gesignaleerd: het familieverband en ook het gezinsverband wordt steeds losser.³³⁾ Steeds minder gaat men de mens zien als deel van een familie, als lid van een gezin, steeds meer gaat men zijn 'individueel' accentueren. De hier bepleite regeling van de geslachtsnaam zou een manifestatie van deze tendens betekenen.

Keuze door het kind

Een laatste alternatief voor de geldende regeling mag niet worden verzwegen: men zou het kind zelf op zekere leeftijd kunnen laten kiezen tussen de geslachtsnamen van zijn ouders. Deze mogelijkheid kan men nog weer in zoverre variëren, dat men ook toelaat, dat het kind voor een uit de namen van vader en moeder samengestelde geslachtsnaam opteert, waarbij het kind dan zelf de volgorde bepaalt. Deze oplossing heeft als onbetwistbaar voordeel, dat de beslissing tenminste wordt genomen door degene, die z'n gehele verdere leven met de naam zal moeten rondlopen. Tegen dit alternatief kunnen evenwel te vele bezwaren worden aangevoerd.³⁴⁾

32. In Joegoslavië, Roemenië en RSFSR (Rusland) schijnt het mogelijk te zijn, dat broers en zusters verschillende geslachtsnamen dragen; vgl. voor RSFSR Art. 51 Familiengesetzbuch, voor Joegoslavië en Roemenië noot 16.

33. Van der Wiel, Preadvies voor de Nederlandse Vereniging voor rechtsvergelijking nr. 16, Samenleven buiten huwelijk, 48-55.

34. Vgl. over de onwenselijkheid van een soortgelijke keuzemogelijkheid in het nationaliteitsrecht: De Groot, NJB 1975, 786.

Gedurende lange tijd bestaat immers onzekerheid over de latere keuze van het kind. Tot op het ogenblik van de keuze zal het ook een naam moeten hebben. Die voorlopige naam zal moeten worden bepaald door de thans geldende regel of door één van de bovengenoemde alternatieve oplossingen. Op bepaalde leeftijd zal de naam van een persoon dan plotseling kunnen veranderen. De identificatiefunctie van de naam zal door deze oplossing aanmerkelijk worden verzwakt. Dit alternatief moet derhalve worden afgeraden.

IV. Complicaties met betrekking tot de regeling van adellijke titels en — praedicaten

Als men het recht m.b.t. de geslachtsnaam gaat wijzigen, zal men ook de gedachten moeten laten gaan over het recht betreffende de adellijke titels en — praedicaten.³⁵⁾ Men zal moeten overwegen, of door de verandering van het recht m.b.t. de naam niet tevens wijzigingen op het gebied van het adelsrecht wenselijk zijn.

Adellijke titels zijn in Nederland geen deel van de familienaam. Wel is een nauwe band tussen naam en titel aanwezig.³⁶⁾ Op grond van het Souverein Besluit van 13 februari 1815 (Stbl. 15) en het Koninklijk Besluit van 26 januari 1822 (Stbl. 1) moeten de adellijke titels in alle openbare en particuliere akten worden vermeld, met name dus ook in de akten van de burgerlijke stand.

In verreweg de meeste adellijke families krijgen alle wettige afstammelingen de adellijke titel.³⁷⁾ Dit heeft tot gevolg, dat een niet-erkend onwettig kind van een adellijke moeder (of een erkend onwettig kind van een adellijke vader) de geslachtsnaam van de moeder (respectievelijk vader) verworft, maar niet de bijbehorende adellijke titel. Men ziet hier al een frictie optreden tussen recht m.b.t. de naam en dat m.b.t. de adeldom. In het kader van het streven naar emancipatie van de vrouw hoeft men op de zoëven genoemde regeling geen aanmerking te maken. Maar men kan zich afvragen, of het geen tijd wordt ook op dit punt de gelijkstelling van wettige en onwettige kinderen te verwezenlijken. Een soortgelijke wrijving is aanwezig bij naam en titel van door adellijke ouders geadopteerde kinderen. Een geadopteerd kind krijgt de familienaam van de adoptie-vader. De adellijke titel krijgt het evenwel niet, omdat het geen *afstammeling* is³⁸⁾ Hoe zal nu de situatie zijn, als het recht van de geslachtsnaam dusdanig zou worden gewijzigd, dat wettige kinderen van adellijke moeders ook de geslachtsnaam van de moeder kunnen verwerven? Krijgen zij dan ook de adellijke titel van de moeder? Van deze kinderen kan immers niet worden ontkend, dat zij *afstammelingen* zijn, terwijl zij tevens wettige kinderen zijn. Het is duidelijk, dat men zich vroeger de verwerving van de titel alleen in mannelijke linie heeft gedacht, op dezelfde wijze als ook de geslachtsnaam werd doorgegeven. Maar hoe moet de vraag ingeval van een nieuwe regeling m.b.t. de naam worden beantwoord? Dat is onduidelijk. Indien men het recht m.b.t. de geslachtsnaam opnieuw gaat regelen, is het

35. Als hierna over 'titel' wordt gesproken, geldt m.m. hetzelfde voor een praedicaat

36. Vgl. *De Groot*, StAZ 1974, 106

37. In sommige families krijgt alleen de oudste zoon de titel; vgl. KB 25-VII-1825 Stbl. 61, KB 2-I-27 Stbl. 1, KB 6-I-1828 Stbl. 1, KB 1-I-1829 Stbl. 1, KB 9-I-1830 Stbl. 1

38. *Asser/Wiarda*, o.c., 548 d

daarom wenselijk, dat de hier gestelde vraag uitdrukkelijk wordt beantwoord. En het is verstandig, dat men alvorens men over de beantwoording van deze vraag gaat discussiëren, eerst fundamenteel gaat nadenken over de functie van de adelstand in de huidige tijd. De thans geldende regeling, die uit het begin van de vorige eeuw dateert, is anachronistisch.

Indien men de adelstand uit traditieoverwegingen wil laten bestaan, zijn twee standpunten mogelijk.

Enerzijds zou men kunnen redeneren, dat het aantal personen, dat een adellijke titel mag voeren, niet te groot mag worden, daar het bestaan van een adelstand niet in overeenstemming is met de gelijkwaardigheid van de mensen. In dit geval zal men adellijke titels alleen moeten laten verwerven door hen, die in mannelijke linie wettige afstammelingen van adellijke personen zijn. De wrijving, die daardoor ontstaat tussen het recht m.b.t. de naam en dat m.b.t. de adelstand zal men dan moeten aanvaarden. Nu aan adelstand geen privileges meer kunnen worden ontleend, is een dergelijke wijze van redeneren niet noodzakelijk.

Anderzijds zou men kunnen overwegen, dat men, als men het instituut van de adelstand wil behouden, dit toch zoveel mogelijk dusdanig moet regelen, dat het in overeenstemming is met de beginselen, die het rechtsdenken in de huidige tijd beheersen en dat zijn dan o.a. gelijkstelling van man en vrouw en gelijkheid van wettige en onwettige kinderen.

Beide standpunten zijn acceptabel. Het is op deze plaats slechts van belang erop te wijzen, dat het wenselijk is, dat de wetgever een keuze tussen deze standpunten doet, als hij een nieuwe regeling m.b.t. de geslachtsnaam wil invoeren.

V. Samenvatting

De huidige regeling van de geslachtsnaam is niet in overeenstemming met het beginsel, dat man en vrouw gelijke rechten hebben.

Art. 9 lid 1 B.W. geeft de gehuwde vrouw het recht de geslachtsnaam van haar echtgenoot te voeren. Het artikel laat zich er niet over uit, of de gehuwde man ook de naam van zijn vrouw mag gebruiken, als hij dit wil. De wet dient derhalve dusdanig te worden gewijzigd, dat elke echtgenoot de geslachtsnaam van zijn huwelijkspartner mag voeren. Het is verstandig niet te regelen, in welke volgorde de namen moeten worden gevoerd.

Met betrekking tot de geslachtsnaam van de wettige, gewettigde, geadopteerde en erkende kinderen, is een regeling te prefereren, waarbij ouders bij aangifte van de geboorte van ieder kind moeten opgeven, of dit kind de geslachtsnaam van de moeder of die van de vader zal dragen. Op deze wijze kan gelijkstelling van man en vrouw optimaal worden verwerkelijkt. Weliswaar gaan de geslachtsnamen van broers en zusters op deze wijze uiteenlopen, maar dit is niet bezwaarlijk, nu wij in Nederland toch al niet het beginsel kennen, dat alle leden van een gezin dezelfde geslachtsnamen moeten hebben.

Zeer goed kan men ook verdedigen, de geslachtsnaam van de kinderen zo te regelen, dat jongens de naam van de vader krijgen en meisjes de naam van de moeder.

Alleszins aanvaardbaar is ook een oplossing, waarbij de ouders een keuze tussen hun beider geslachtsnamen moeten maken en deze keuze voor al hun kinderen dezelfde moet zijn. Ook bij een dergelijke regeling hebben

man en vrouw gelijke kansen om hun naam aan hun nageslacht door te geven. Een nadeel is echter, dat in de praktijk de naam van de vrouw slechts in een gering aantal gevallen zal worden gekozen.

Volstrekt irreëel is het alle kinderen de familienaam van de moeder te geven. Een regeling, waarbij de kinderen een uit de namen van beide ouders samengestelde geslachtsnaam voeren, moet wegens de grote gecompliceerdheid van een dergelijke regeling worden afgeraden.

Een bepaling, die de kinderen zelf op een zekere leeftijd wil laten kiezen tussen de familienamen van de ouders, kan evenmin worden aanbevolen, omdat dan te lang onzekerheid bestaat over de uiteindelijke naam en verder de naamsverandering, die het kind in dit geval op een bepaalde leeftijd ondergaat, de identificatiefunctie van de naam verzwakt.

Tenslotte zal men, als men het recht m.b.t. de geslachtsnaam opnieuw gaat regelen, moeten overwegen, of niet tevens het recht betreffende de adellijke titels en — praedicaten dient te worden gewijzigd.